

amilyen a dél-tiroli, a koszovói, a besszarábiai és a többi. A magyar kormánynek olyan külpolitikát kell érvényesíteni, amelyben *határozottan kéri* az erdélyi magyarság részére a nemzetiségi jogokat, az autonómiát. Nemzetközi segítséget ugyanis csak az kaphat, aki kéri. Akkor sem szabad visszariadni, ha a román politika arra törekszik: ezeket a követeléseket különböző pszichikai terrorral elfojtsa.

A kárpátaljai magyarság életéről *Balla D. Károly* hozott hírt. Felvázolta azokat a lehetőségeket, melyek egy esetleges önálló ukrán állam megalakulásakor várnak a magyarságra. Jelenleg nem csak az ukrán állam alkotmánya zárja ki az autonómia megvalósítását, de a területi autonómia némi hátránnyal is járna a szloványban, kisebbségben élő magyarok számára. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség inkább perszonális kulturális autonómiát kér, erre vonatkozó részletes javaslatot állított össze.

A nyugati szöványmagyarság nézőpontját *Jónás Endre* és *Konthur Bertalan* képviselte. A kormány megbízásából – a távol lévő Horváth Balázs miniszter helyett – *Bálint Pataki József* főtanácsos fejtette ki elképzeléseit. Valamennyien hangot adtak annak a véleményüknek: a térségben új politikai mozgástér alakult ki, ebben kezdeményezni szükséges a határon túli magyarság jelenlegi jogfosztott helyzetének javítását.

A tanácskozás szellemére a szerző, Murvai Sámuel bevezető szavai bizonyultak jellemzőnek: „Tanácskozásunkon sem más nép, sem más állam ellen nem szervezkedünk – célunk egymás megértése, a határon túli magyarság érdekképviselete és közös munkálkodás a békés Európáért.”

Hajdú Demeter Dénes

HÍREK

Báthori Istánról neveztek el teret Salgótarjánban május 11-én, azon a helyen, ahol a somlyói születésű fejedelem szobra is áll. 420 évvel ezelőtt, 1571. május 25-én az erdélyi országgyűlés fejedelemmé választotta. 415 évvel ezelőtt pedig, 1576. május 1-jén lengyel királlyá koronázták Krakkóban.

Az ünnepi megemlékezések után *Vongrey Béla* TKM klubvezető felavatta a Báthori-emléktáblát – névtáblát –, és átadta a város lakosságának azzal a gondolattal, hogy ápolják történelmi hagyományainkat, Báthori István, Erdély fejedelmének és Lengyelország királyának, valamint Litvánia fejedelmének emlékét. Báthori Grodnóban halt meg 1586. december 13-án. Tetemét 1588-ban vitték át Krakkóba, a királyok sírboltjába. A lengyelek a síriratban őt „Lengyelország Nagy Királyának és a haza atyjának” címezték.

Lengyelországból is érkeztek vendégek, a „Berdó” Hegyi Klub vezetője: Wojciech Gelo Leskóból emlékezett Báthorira és a lengyel–magyar barátságra.

Vongrey Béla

Hírek Brassó megyéből

Amint Románia más magyarlakta vidékein, városaiban és falvaiban is – minden hátrányos helyzetük ellenére – örvendetesen megpezsdült a szellemi élet, Brassó megyéből is híreket kaptunk a közösségek, hagyományok újjászerveződéséről. Mikor évtizedes kegyetlen elnyomatás után lélegzethez jutva, megpróbál egy-egy szervezet újjászületni, ilyenkor derül ki, hogy milyen jelentősége van a gyökereknek, hiszen azokból sarjadhat újra egy közösség. Energiáinak egy részét nem kell önmaga megfogalmazására és kifejezésére fordítani, saját múltjának hátterével minden erejét jelenére és a jövő feladataira összpontosíthatja. (Szerk.)

A nőegyletek munkájáról

A 40 évvel ezelőtt feloszlott *Caritas leányegylet* hagyományait folytatva, a brassó-bolognai római katolikus nőegylet 1991. május 5-én zászlóavatást, fogadalomtételt és névadó ünnepélyt rendezett. Felvette IV. Béla magyar király leányának, Árpád-házi Szent Margitnak (1242–1270) nevét, aki „életpéldájával, erényeivel az Árpádok királyi törzsének legszebb hajtása volt”.

A *brassói belvárosi nőegylet* május 8-án – 1944-ben készült, a plébánián őrzött – zászlót avatott. Az egykori Szent Erzsébet (Margit nagynénje) leánycsoport jótékonyági tevékenységét folytatják, példáját követik. Mind a bolognai, mind a belvárosi nőegylet tagjai saját zászlójukkal vonultak május 18-án a csíksomlyói búcsún.

Újjáalakult a *Dávid Ferenc Nőegylet*. Az unitárius egyház leányai, asszonyai a mindennapos karitatív és szeretetszolgálat mellett az önnevelésre, irodalmi és általános műveltségük gyarapítására törekszenek. Programjukban történelmi, népművészeti múltunk ismertetése szerepel, orvosi tanácsadásokat szerveznek, s támogatják a lelkész munkát.

Újjáéledt a *Protestáns Nőegylet*. Legutóbb a Moldova utcai imaház nagytermében a Jézus hazája című vetített képes előadáson vettek részt, s 10 ezer lejt adományoztak a templom építésére. Felekezeti iskola létrehozását is kezdeményezték.

Felfalusi Kovács Antal Alapítvány

1990. szeptember 15-én a volt brassói Római Katolikus Főgimnázium helyén tanévet nyitott az Áprily Lajos Líceum, ahol I-től XII. osztályig magyar nyelven tanítanak. Novemberben 49 volt diák, tanár, valamint mostanai tanügyiek, lelkészek 186 ezer lej alaptőkével létrehozták a Felfalusi Kovács Antal Alapítványt, melyet a volt Főgimnázium alapítójáról neveztek el. Céljuk a líceum anyagi támogatása, hogy az az oktatás méltó hajléka legyen. Az alapítvány kimondja, hogy tulajdonában lévő javakat, eszközöket a líceumnak kizárólag csak használati célból adja át, s csak addig használhatják, ameddig az iskolában magyar nyelvű az oktatás.

Alsórákosi ünnepség

A Brassó megyei RMDSZ 1991. május 26-án, Alsórákoson ünnepséget tartott, amelyen Mina László elnök megemlékezett arról az 1421-ből való, első írásos emlékről, amely bizonyítja, hogy ebben a községben legalább 570 éve folyamatosan élnek magyarok. Egy másik évforduló, 1848. június 19-e még ma is mélyen él a rákosiak tudatában. Ezen a napon szabadultak fel a jobbágyai, zsellérei, s elindulhattak a polgárosodás útján. Ezt a napot az alsórákosiak 123 éve mindig bensőségesen tartották meg. Annak idején Orbán Balázs is megemlékezett a „szabadság” ünnepéről, s kiemelte, hogy „... a legszebb pedig az, hogy ez ünnepet a nép alkotta”. A diktatúra bukása utáni mostani második megemlékezésen egy felhívás is elhangzott. Meg kell menteni a Bethlen Sámuel-kastélyt az enyészettől. Javasolták, hogy hozzanak létre egy alapítványt a kastély romlásának meggátolására, majd felújítására

a távlati céllal, hogy idővel egy Brassó megyei művelődési központot alakítsanak ki benne, amelynek hatékonyságát csak növelné a hagyományos „szabadságnap”-i ünnepség. Az újjáalakult EMKE, a Kelemen Lajos Műemlékvédelmi Társaság és a Művelődési Minisztérium magyar referense – előzetesen – már felajánlotta támogatását.

Bordos Mária

Emlékezés a ruszin nép Anonymusáról

1989 őszén mind Budapesten, mind pedig Kárpátalján, illetve Kelet-Szlovákiában megemlékeztek *Lutskay Mihály* születésének 200. évfordulójáról. A hazai közvéleménynek nem sokat mond a *Lutskay* név, jöllehet mind a magyar, mind a ruszin kultúrának máig ható munkása volt. Nekünk, magyaroknak a *Historia Carpato-Ruthenorum* című műve lehetne leginkább figyelemre méltó, amely a kárpátaljai régió első nagyobb szabású krónikája, nem számítva *Decsy, A magyar oroszokról* című a XVIII. sz. végén keletkezett írását, és néhány egyéb művet¹. Jöllehet *Lutskay* műve volt az első, az újkori filológia szemszögéből tudományos igénygel megírtnak tekinthető munka, amelyet forrásként használtak a későbbi történétírók is, így mindenek előtt *Duliškovič* és *Hodinka* is belőle merít², de mindmáig kiadatlanak kell tekintenünk. Igaz, Kelet-Szlovákiában, *Szvidnik*en megjelentették az ottani Ukrán Múzeum periodikájában³, ám erről alább teszünk néhány, főként technikai jellegű megjegyzést.

Talán nem lesz fölösleges, ha a további gondolataink előtt magáról *Lutskay*ról ejtünk néhány szót, akit méltán nevezhetünk *Kárpátalja Anonymusának*. Először is azért, mert ahogyan középkori krónikásunk, *Anonymus* a magyarok történetét írta meg, úgy *Lutskay* a kárpátaljai ruszin nemzet történetét örökíti meg említett munkájában. Ennek címe egyébként a korabeli szóhasználatot tükrözi: *A kárpáti oroszok története*. A latin *ruthenus* etimológiai-lag a skandináv 'roip' töre megy vissza, görög közvetítéssel. Ez egyébként a 'ruszkyj' szó forrása is, nem középgörögből, hanem a skandináv eredetiből⁴. A késő középkori Magyarországon a *ruthen*, *ruthenus* 'orosz', illetve 'ukrán' értelemben volt használatos, ezt a két etnikumot pontosan nem különböztette meg, és gyakorlatilag a hazánkban élő keleti szláv népelemet, saját nevével a kárpátaljai ruszinokat jelölve⁵. Innen van, hogy a magyarban fennmaradt az ukránosság jelölésére a *rutén* terminus, amely mind a magyarban, mind a németben ('Ruthenische') a középkori latin megfelelőre megy vissza, minthogy a latin közjogi terminológia ethnikaileg nem differenciált, így a magyar sem, és a ruszin etnikumot 'kárpáti oroszok'-nak vagy egyszerűen csak 'oroszok'-nak nevezte, még a múlt század

¹*Decsy Mihály: A magyar oroszokról 1758.*, a többi forrást illetően: *Sztripszky Hiador: A hazai ruthének legrégebb nyomtatványai*. MK 1911., 117–131., 243–262. old.; ill. *Lelekač, Nikolaj – Harajda, Ivan*, Zahafna bibliografija Podkarpat't'a. Literaturna Nedilja, 1942. idem: *Zorja* 2. 1942., 459–467. old.

²*Duliškovič, A.: Istoričeskija čerty uhorrusskych, 1867.*, *Hodinka, A.: A Munkácsi Görög katolikus püspökség története*, 1906.

³*Michail Lučkaj: Historia Carpato-Ruthenorum, perekładav Jurij Sak, 1983–1988. Svidnik. Annales Musei Culturae Ukrainiensis Svidniciensis, Red. Ivan Rusinko* 11. (1983), 41–183 old., 13. (1988), 109–243. old., 14. (1986), 93–261. old. (A középső rész jelent meg később.)

⁴A középgörög ῥῶθη = 'normannok', ῥῶθησι = 'skandinávul', 'a normannok nyelvén'; a normann eredetiből az orosz 'rusz' = óorosz 'skandináv', lásd az óorosz *Óskronikát* (Povest' vremennyh let): „отъ: roda rusъka posly” = 'a rus' nemzetségből való követek' az összes, 911–944. közötti szerződésben a *skandináv* felet jelöli, ami a szövegből egyértelműen kiderül. – Ennyit arról, hogy a *roth* skandináv tövel van dolgunk; a 20–30 évvel ezelőtti orosz nyelvészet, amely belső, keleti szláv eredetből vezeti le a 'rus'-t, sajnálatosan tudományon kívüli tényezőket vitt a nyelvészetbe. Lásd *Fasmer, Max: Russisches Etimologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1950–1958. 'Rus' címszó; orosz fordítás: Moszkva, 1971.

⁵Ld: A magyarországi latinság szótára, *Ruthenus* címszó; megjegyzendő, hogy a *ruszin* viszont nem latin, hanem keleti szláv eredetű, és az óorosz *rus'*ra megy vissza, lásd 4. jegyzet.

derekán is⁶. Az említett krónika tehát félreérthetetlenül a ruszin ethnikum, mint *önálló nemzet* története, ilyen értelemben nemcsak történeti forrás, hanem, a ruszin nemzettudat olyatén táplálója, mint *Cosmas* a cseheknél, *Anonymus*, *Kézai Simon* és mások nálunk. De tekintünk át röviden történetírónk életútját, mert nemcsak ezzel a terjedelmes krónikával alkotott a kárpátaljai kultúra számára maradandó értéket.

1789. november 19-én született a Munkácsról nem messze fekvő Nagy-Lucskán. Nevét is szülőfalujától kölcsönözte. Eredetileg ugyanis *Pap Mihálynak* hívták, apja foglalkozását jelölte ez a név, ami akkoriban igen gyakori volt⁷. A Nagyváradon töltött gimnáziumi évek után itt változtatott nevet, a teológiai tanulmányok következtek a bécsi Barbareumban – ám ezek mellett mélyreható nyelvészeti, szlavisztikai tanulmányokat is folytatott. Mások mellett kora legkiemelkedőbb szláv nyelvészt, a cseh *Josef Dobrovskýt* vallhatta mesterének, akivel élete során levelezésben is állt. Őt azért fontos megemlítenünk, mert a szláv nyelvek első tudományos pontosságú leíróját, a felvilágosodás korában születő modern filológia rendszerző szlavistáját tisztelhetjük benne⁸. Lutskey Mihály a maga *Grammatica Slavo-Ruthena* című művével a ruszin idioma első tudományos leírását alkotta meg. Művét, amely az egyházi szláv és a ruszin párhuzamos, összehasonlító nyelvtana, Dobrovský munkái kiegészítéséül szánta, ám ennél jóval többet tett. Nemcsak nyelvészeti ment túl célkitűzésén, hanem a nyelvtant olyan közmondásokat, szólásokat, népmeséket és népdalokat tartalmazó függelékkel látta el, amely az első ruszin folklórgyűjteménynek tekinthető.

A *Grammaticát* 1930-ban adták ki Budán⁹. Hosszú, változatos út vezetett ideig. 1816-os felszentelése után kis ideig szülőfalujában lelkészkedik, majd az Ungvárott lévő püspöki könyvtárat gondozza. 1821 nyarán munkácsi püspökkari titkár. Egyházi pályáján támadások és intrikák érték, ezek miatt fogadta el a Bourbon hercegi család meghívását, és Észak-Itáliába ment lelkésznek. Itt 1829–1930-ban, nyugodt körülmények között dolgozhatván, megírta nyelvtanát, és a *Historia...* munkáját is feltehetőleg itt kezdte. Hazatérve ungvári lelkész, püspöki titkár és az iskolák főinspektora. 1843. december 3-án, ötvenéves korában hunyta le örökre szemét. Krónikáját, amely a legendás ősidőktől XIX. század harmincas éveig (saját koráig) követi nyomon a ruszinok történetét, már nem tudta lezárni és kiadni¹⁰.

Mint hogy a bevezetőben utalt valamennyi megemlékezés hivatkozott az elsőként megtartott budapesti, mint ezen konferencia szervezője, itt is feladatunknak tartjuk, hogy az ülést röviden áttekintsük¹¹. A Megbékélés Közössége nevében összehívott ökumenikus egyházi konferenciát *Németh Géza* református lelkész nyitotta meg. Az első előadó *Petrusevic Nikefor* görög katolikus lelkész volt. A magyar–ruszin közös évszázadok szellemi munkásai című referátumában felidézte a munkácsi egyházmegye történetének nagy alakjait, kiknek sorában előkelő hely illeti meg az ünnepeit Lutskey Mihályt¹². Őt *Pirigyi István* egyháztörténetész professzor követte, A munkácsi egyházmegye alapítása című előadásával¹³. A témában

⁶Ld: *Udvari István* számos tanulmányát a *Studia Russica* 1978–1988., Budapest, köteteiben; Ugyanő ugyanerről, *Nova Dumka*, Vukovar; továbbá ugyanő; A munkácsi görög katolikus püspökség 1806. évi összeírása című kötet (Nyíregyháza, 1990.) több kísérőtanulmányában.

⁷A Munkácsi Görög katolikus Püspökség Schematizmusában 1820–1827. között tizenhét-tizenegy között váltakozik a Pap (Pop) családnevű lelkészek száma, csökkenő tendenciával.

⁸Jóllehet a szláv nyelveket mint egyetlen nyelv dialektusait kezelte, s különösen a keleti szláv nyelvek terén bizonyult a legkevésbé időtállóknak. Maga *Dobrovský* a *Slovanka* című folyóiratban foglalkozott a ruszin nyelv kérdésével (1823); gondolatainak lényege, hogy ő erről kevés adattal rendelkezik, s a kérdés kutatását szorgalmazza. Ezt a feladatot vállalta magára Lutskey.

⁹Ld: *Rot Sándor*: Lutskey Mihály *Grammaticája*. *Király Péter* (szerk.) A Budai Királyi Egyetemi Nyomda, Bp. 1978., a typographiáról *Király*, 1978. több tanulmányát; mivel több tényező indokolta, hogy egy szláv nyelvtan itt jelenjen meg.

¹⁰Ld: Lutskey életére vonatkozó egyik legjobb bibliográfiai munka: *Horbatsch, Olexa*: Utószó. Jegyzetek. Lutskey, *Grammatica Slavo-Ruthena*, München, 1978., *Ukrainische Freie Universität* faximile kiadása.

¹¹A konferenciáról és háttéréről: *Földvári Sándor*, Lutskey Mihály ébresztése. Békesség, (*Debrecen*) 1990. 3. sz.; ua: (rövidíve). *Élet és Világosság* (Nyíregyháza), 1990. 6. sz.

¹²Ld: a témában *Petrusevic Nikefor*; *Etnographia Orientalia* I-IV. (Az MTA–Soros-alapítvány támogatásával készült kéziratok.) Eger, 1988–1990.

¹³Lásd *Pirigyi István*; A görög katolikus magyarság története. Nyíregyháza, 1981., ill. annak bibliográfiája.

már ő maga és mások is számos publikációt tettek közzé, ám a kérdés megnyugtató tisztázása csak a megfelelő archívumok teljes megnyitása után végzett kutatómunkával képzelhető el. Harmadikként Szabó József főiskolai tanár tartott előadást, A görög katolikus iskolaügy Magyarországon a kiegyezésig címmel, amelynek a publikálásától egy fehér folt terebélyeskedő folyó kutatások fellendülését remélhetjük¹⁶. Ezután Rot Sándor professzor előadására került sor, címe LutsKay Mihály Grammaticájának nemzetközi vonatkozásai, ám ennél szélesebb témát ölelt fel. Áttekintette a kárpátukrán etnikum különböző elnevezéseinek (ruszin, ruthén, ukrán, kis orosz stb.) történetét, magának az etnikumnak a megítélését különböző szerzőknél, így például I. Olbrachtnál, és megpróbált választ adni arra az igen vitás kérdésre, tekinthető-e a kárpátukrán önálló népek, kifejlődött etnikumnak¹⁵. Őt követte Medve Zoltán egyetemi docens, aki A dialectus ruthenica-tól az irodalmi ukránig címmel tartott előadást, feltéve a kérdést, elképzelhető lett volna-e egy önálló kárpátukrán irodalmi norma kialakítása és használata, s igennel felelt rá¹⁶. Udvari István főiskolai tanár Bacsinzky András püspök, a kárpátukrán felvilágosodás képviselője körleveleinek tükrében címmel nem csak Bacsinzky püspökről adott képet, hanem a gramota mibenlétét és kutatását is ismertette, lévén a Magyarországon található kárpátaljai vonatkozású kéziratok nemzetközileg is elismert specialistája¹⁷. Végül Magyar István Lénárd egyetemi adjunktus – az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kelet-Európa története tanszékéről – tartott előadást Az erdélyi bolgár menekültek története az alvinczi ferences krónikában címmel¹⁸.

LutsKay születése évfordulójának előestéjén, 1989. november 28-án Ungvárott tömeggyűlés volt, ahol az ünnepi szünökök után az összegyűltek elénekelték Olexander Duchnovics, Kárpátalji ruszinok, keljetek fel mély álomból... kezdetű ruszin nemzeti dalát. Az ungvári egyetemen pedig háromnapos emlékülést tartottak.

Mint említettük, a magyarországi LutsKay-kutatás nagy feladata a *Historia Carpato-Ruthenorum*-mal való foglalkozás, horribile dictu, ennek magyar-latin bilingvis kiadása lenne. A szvidniki kiadás ugyanis, mely úttörő jellegű, a következő észrevételekre szolgáltat részünkről alapot: 1. nem hozzáférhető magyar kezeknek; 2. ott is csak keveseknek, minthogy kis példányszámú folyóiratban jelent meg; 3. a latin mellett ukrán fordítást tartalmaz, ami ott igen hasznos, ám nekünk egy magyar fordítás nem kevésbé üdvös lenne; 4. mind az ukrán fordítás, mind a latin szöveg tartalmaz annyi hibát, amennyi indokolja, hogy egy magyar *kritikai* kiadás számára az Ungvárott található eredeti kéziratot vegyük elő. Minthogy a budapesti konferencia felsorolt résztvevői közül kikerülne a magyar kiadáshoz szükséges szakembergárda – a magunk részéről már folytattunk velük ez irányú tárgyalásokat –, így csak a szponzor, illetve az ungvári kézirat hozzáférési lehetősége kerestetik. Javaslatunkat ezennel a hazai szakmai közvélemény jóindulatába ajánljuk.

Földvári Sándor

¹⁴A Pedagógiai Szemlében kéziratunk készítésekor megjelenés alatt: Szabó József; A görög katolikus iskolaügy az Osztrák–Magyar Monarchiában. Jelen formájában az előadás a konferencia anyagának kiadásában jelenik meg.

¹⁵Rot Sándor; A magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás. Balázs János (szerk.), Nyelvünk a Duna-tájon. Tankönyvkiadó, Bp. 1989., 351–401. old.

¹⁶A tanulmány más formában megjelenés alatt a Nova Dumkában (Vukovar, Jugoszlávia).

¹⁷Megjelenés: A Munkácsi Görög katolikus Püspökség 1806. évi összeírása, Nyíregyháza, 1990., más formában.

¹⁸Említett krónika Magyar saját felfedezése; a referátum tudomásunk szerint a konferencia kiadott anyagában lesz publikálva.

Tompa Mihály falujában

Már csaknem egy éve a gömői Hanván dolgozom, Tompa Mihály falujában, a helybeli földműves-szövetkezetben. Akkor keveredtem ide, amikor a gyengéd forradalom utáni első lehetőséggel élve Hanva község lakosai úgy döntöttek, hogy kívánnak a lénártfalvi szövetkezet kötelekéből. Azóta a saját sorsuk kovácsaiként szorgoskodnak, s egyelőre úgy tűnik, sikerrel.

Gyermekkori családi kirándulások jóvoltából már régebben megismertem Hanva nevezetességeit, a Tompa-mellszobrot és annak kalandos történetét, a dombon magasló szép templomot, a kriptát, a paplakot és az egymást követő református lelkészeket, a török hódoltság korát idéző forrást, valamint Igó Aladár szobrász és festő östehetség műveit, s Juhász István szövetkezeti elnököt.

Amikor munkahelyemre utazva a reggeli busszal megérkezem Hanvára, a paplak és a Tompa-szobor előtt mindig kinézek a járműből, hogy pillantásomat az emléktáblás házra vessem, s felélesszem magamban Tompa Mihály alakját, aki – úgy vélem – mostanáig sem került igazán méltó helyére sem irodalmunk egészében, sem az iskolai gyakorlatban.

Tompa Mihály lelkész-költő élete és sorsa minden szálával Gömörhöz kötődik, s e szűkebb páttrián belül leginkább Rimaszombathoz, Bejéhez, Kelemérhez és természetesen Hanvához. Ahhoz a Hanvához, ahová 140 évvel ezelőtt, 1851-ben került, s ahol tizenhét esztendőn keresztül céltudatosan teljesítette küldetéses hivatását, egészen 1868-ban bekövetkezett haláláig. Tompáék Kelemérről költöztek Hanvára, s a költő itt töltötte a leghosszabb időt egyazon helyen élete folyamán. A Hanvára jövéskor már túl volt élete számos nagy megrázkódtatásán, köztük a szomorú emlékü 1848–49-es eseményeken és első gyermekük halálán (alig egy évvel korábban temette el Keleméren). A Sajó menti táj, a hanvai lankák megnyugvást jelentettek búskomorságra hajlamos lelke számára. Csillapultságát Tornácomon című versének sorai is híven tükrözik:

*Tűnődve nézek a tájon végig-végig,
Távol halmok s hegyek láncolatja kéklík,
S innen rajta, zölden,
A szép Sajó völgye nyájas, nyílt arcával
Tárul ki előttem.*

Hanván születik sok más jelentős verse is, mint például A madár fiaihoz (1852), a Forr a világ (1861), az Ikarus (1863). Akkor szólt, amikor az életben maradt tollforgatók félrehúzódvá hallgattak a Bach-korszak szörnyű szorításában, sőt némelyek kibujdostak külföldre. Arany Jánoson és Tompán kívül szinte senki sem vállalta föl a magyarság vizsgáztatását, buzdítását.

Tompa Mihály szerette Hanvát, szeretett itt élni, nemcsak a táj szépsége, hanem a barátságos, dolgos emberek miatt is. Népregéinek egy részét is itt írta, többek közt a hanvai Basa-kútjáról szólót, amely így végződik:

*Kedvese, anyja kit vára:
Visszamegy a lány Hanvára;
Hol máig is még szól, élvén
A rege a kút mellékén.*

A török időkben játszódo, szerencsés kimenetelű leányrablásról szóló történet a Tompa kora óta eltelt évtizedeket is túlélte, s még napjainkban is ismert a lakosság körében.

Sajnos, kevés örömet tartogatott a költőnek Hanván hátralévő életideje. Második gyermekét is elvesztette, imádottnak kisfiuk ötévesen halt meg. A költőn egyre erősebben elhatalmasodott a betegség és az állandó szomorúság, amitől nem bírt szabadulni. Igazán megpihenni csak a kertjében, kedvenc rózsái között tudott. Ereje, alkotókészsége fogyott, lankadt. Arany János barátsága juttatott még számára némi vigaszt, de a gyötrelmeitől és betegségitől ő sem menthette meg. Bánatában, betegségében egyetlen támasza felesége, Soldos Emília volt.

Az utolsók között jelent meg ebből az időből Olajág című könyve, mely örök érvényű elmélkedéseket, fohászokat, imákat tartalmaz. A honszeretetről ekképpen ír:

*Drágát, beceszt, mindent, mit a világ teremt,
S hűségédért kínál, nézz mint értéktelent;
És bár a sors kegyét dúsan halmozza rád,
Soha boldog ne légy, ha nem boldog hazád.*

A betegség, a kór legyőzte a tetet, s a költő 1868-ban örök nyugalomra szenderült. A mai hanvaiak hűen és büszkén őrzik emlékét, példás rendben tartják a Tompa család sírboltját, s minden évben műsoros koszorúzást rendeznek a síremléknél, amibe gyakran bekapcsolódik a rimaszombati Tompa Mihály Klub is. A sírt egyébként is mindenkor koszorúk borítják, részint messzi vidékekről, részint közelebbi városokból kerülnek ide.

A község lakosai mostanában sűrűn emlegetik, hogy 140 évvel ezelőtt költözött a faluba Tompa Mihály, aki a nép vészhelyzetében találta meg igazi mondanivalóját. Aki nem született hősnak, de amikor cselekedni, szólni, kiállni kellett népe, az eltiport szabadság eszméje mellett, akkor megcselekedte.

Vörös Attila

Katolikus népfőiskolai tanfolyamok Szeged környékén

Negyvenöt esztendővel ezelőtt KALOT népfőiskolát szerveztek Tápén. A bentlakásos tanfolyam hallgatóit tápai családok fogadták be egy-egy vacsorára és éjjeli szállásra. Jöttek Domaszékről, Zákányszékről, Szentmihálytelekről, és természetesen sok fiatal legény vett részt a helybéli KALOT-ból is. Talán annak a nagy sikerű rendezvénynek az emléke is serkentette Fehér Mihály volt feketeszéli KALOT-legényt arra, hogy Tápén kellene megint megrendezni a fél évszázaddal ezelőtt brutálisan betiltott népfőiskolai tanfolyamot. Tavaly ősszel került sor rá, majd Röske, Mórahalom és Zákányszék községek következtek.

Szegeden már 1989 nyarán megalakult a KALOT Csongrád megyei szervezete, melynek Fehér Mihály lett a szervezőtitkára. Az esemény alkalmával országos KALOT-kiállítást rendeztünk. A városkörnyéki több száz volt KALOT-os – és természetesen kalász-lány – jött el.

Tavaly újabb országos találkozóra került sor Szegeden. A nagy érdeklődésre való tekintettel most a fogadalmi templom előtti szabadtéri színpadon tartottuk meg az ünnepi szentmisét. Ezen az alkalmon emlékeztünk Péter Kerkai Jenőre, a KALOT-mozgalom alapítójára. Nem sokkal a díszünnepség után már Bordányban szerveztük meg az orosz megszállás utáni időszakot követő első vidéki katolikus népfőiskolai tanfolyamot. Ilyen előzmények után jutottunk Tápéra és a többi jelzett településre.

Munkánk célja, hogy segítséget adjunk a falusi embereknek a gazdasági átalakulás fogadásához. Fiatalok esetében pedig népművészeti előadásokkal, a lányok részére főzőtanfolyamokkal, sőt, az anyaságra felkészítő tanfolyamokkal szeretnénk segíteni. Mindezeket természetesen kiegészítve a családkerölcs megerősítésének nemes gondolatával, illetve a valláserkölcstudatosításával, nem utolsósorban magyarságtudatunk megerősítésével. Ez elsősorban az első előadócsoporthoz tartozik. A második csoportban elsősorban az egészséges életmódra koncentrálnak, ami végül is az „Életerős népet!” KALOT-jelszó fogalmában jut kifejezésre.

A KALOT II. Rákóczi Ferenc népfőiskolai szövetség egyre több településen építi ki tanfolyamait. Legutóbb Nagykapornokon volt bentlakásos továbbképzés, mely alkalmon külföldi szakemberek is részt vettek. A kölcsönösség jegyében sok olyan segítséget adtak nekünk, amelyek nélkül nemigen juthatnánk ma még egyről a kettőre Magyarországon. Öröm, hogy egyre több fiatal kapcsolódik be ebbe a nemes munkába. Mintha megérezték volna, hogy jövőjükhöz fontosak lesznek mindazok, amiket hallanak, tapasztalnak ezeken a tanfolyamokon. Főképpen most, és főképpen azok, akik a földrendezést követően gazdálkodókként, mások pedig vállalkozókként akarják megkeresni családjuk kenyerét.

ifj. Lele József

Honismereti kirándulás a Mátraalján

Az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola harmadik éve működő honismereti körének tagjai tanulmányi kiránduláson voltak. Heves megye történelmi nevezetességei közül a kelet-mátraalji emlékhelyeket nézték meg.

Kápolnán elmentek az 1849. február 26–27-én, a község határában vívott csata színhelyén emelkedő fémobeliszkhöz, a hazáért életüket adó szabadsághősök dicsőségét hirdeti. A csata másnapján, azon a helyen mondta el az elesett hősökért imáját Kossuth Lajos: „Fölséges Úr!... Árpád hadának istene!... Mint szabad ember térdelek az új temetőn véreim roncsolt tetemein! Ily áldozatok után szentté lett földed, ha bűnös volt is. Istenem! E föld és sírhalmok fölött rabnépnek élni nem szabad... E csontokból dicsőség nő ki, mely nemzetem homlokán ragyog. A porokat szenteld meg te kegyelmeddel, hogy a szent ügyért elhullott testvérbajnokok szentül nyugodjanak hamvaikban...” A néhány perccel távolabb lévő centenárius emlékmű előtt a kör egyik tagja, Jancsó Magdolna néhány perces ismertetővel idézte a csata körülményeit.

Az emlékműtől nem messze betonoszlop, rajta emléktábla, amely gr. Károlyi Mihály 1919. február 23-i földosztására emlékezteti az utókort.

A következő állomáshely Feldebrő volt. A csaknem ezeréves plébániatemplomban Kilmájer Marianna köri tag mondta el a templom történetét, sorra mutatva építészeti stílusjegyeit. Megcsodálták az altemplom bizánci hatásokat őrző falfreskóit, oszlopkötegeit és azt a sírhelyet, amelybe 1044-ben harmadik királyunkat, Aba Sámuelt temették. Verpeléten a kétszáz éves kocsimúzeumnál álltak meg, amely nagy szakértelemmel Pálkovács Miklós gondnok mutatott be.

Kisnánán előbb a XI. századi alapítású várban jártak, ahol a vártemplomot, a belső kaputornyot, a pincét és a kőtarat a szintén köri tag, Tóth Ildikó ismertette. Utána a vár tövében berendezett szlovák falumúzeumba tértek be, amelynek gazdag néprajzi anyagáról a múzeumi gondnok, Kohajda Istvánné szólt.

Abasárra érve ismét találkozhattak Aba Sámuel emlékével: a jelenlegi termelőszövetkezet ódon pincefolyosóit járva az egyik folyosószárnyban Maruzsán Istvánné pincevezető megmutatta Aba Sámuel egykori sírűregét. A királyt, miután a feldebrői templom sírkamrájából hívei kiemelték, a monda szerint ide, saját alapítású monostorába temették. A vélt

sírüreg oldalfalába 1693-ban br. Haller Samu tábornok, a falu egyik földesura gúnyos szövegű emléktáblát helyeztetett. A latin nyelvű szöveg ma már alig olvasható. Magyar megfelelője a következő:

Ez üregbe volt letéve Sámuel Aba, Magyarország 3-dik királya vagy inkább pusztítója. Egy, a bálványozás és kegyetlenség által beszennyezett király. Aki a maga népeitől a Tiszánál megöletett. Bámuljátok a dolgoknak éktelen változását. A királyi sírkötmány hogy lett pincévé. Ahol a halálnak véres martaléka feküdt, ott vidító hordók duzzadnak. Attól piroslik Bachus, attól pirosabb a sári bor a falernuminál. Igyál te is, hogy kipirulj!

Abasár közismert mecénása, a helybeli Szabó Miklós néhány évvel ezelőtt a templom melletti téren szobrot emelt a király tiszteletére. A bronzszobor, Till Aran művész alkotása a Mátra-vidék legszebb és legnagyobb jelen korunkban készített bronz királysobra.

Dr. Misóczki Lajos

A hetvenöt esztendő Timaffy László köszöntése

Kedves Lacikám!

Engedd meg, hogy a Honismereti Egyesület, a munkatársak, s jó barátok nevében álljak be most én is azok sorába, akik 75. születésnapodon elhozták jókívánságaikat. Ilyen megható ünnepségen valahogyan kevésnek érzem az emberi szót annak tolmácsolására, amit a téged köszöntők most a szívükben éreznek. Am akkor, amikor e számomra igen kedves és megtisztelő köszöntéshez a szavakat, gondolatokat kerestem, egy felülről jövő hangra lettem figyelmes. Engedd meg, hogy most ezt a hangot követve öntsem ki mindazt, ami az én szívemben is összegyűlt.

Két és fél ezer évvel ezelőtt mondotta ezt az Isten Ezékiel prófétának, nehéz körülmények között, lerombolt országban, fogságra hurcolt népe szolgálatára való elhívásként: *Embernek fia, őrállónak adtalak én téged!* Téged az Isten nem csupán kiváló tanárnak, tudósnak, írónak, előadónak választott ki, hanem őrállónak adott a mi hasonló körülmények között lévő magyar népünknek, akárcsak a harmadfél ezer évvel ezelőtti Ezékielt az ő népének.

Erre a nehéz szolgálatra csodálatosan fel is készített. Nemcsak tehetséggel áldott meg, hanem úgy vezetett az ő számunkra sokszor be nem látható, meg nem érthető útján, hogy őrállói hivatásodat betölthessed. Megáldott olyan szülői hajlékkal, melyben a népet, a tudást úgy szolgálták, hogy közben a felülről jövő hangra is mindig figyelmesek voltak. Olyan iskolákat, olyan kiváló tanárokat adott tanulmányaid irányítására, akik tovább tudtak ösztönözni, felkészíteni e hármasszolgálatra. Hallgathattad Györffy István, Kodály Zoltán előadásait. Dolgozhattál Teleky Pál tanszékén, s doktorálhattál Cholnoky Jenőnél. Milyen csodálatosan is volt elrendezve felkészülésed ideje. Aztán szépen indult a pályád. Igazán küldetésednek megfelelően. Taníthattál a mosonmagyaróvári akadémián, s közben vezetheted a Széchenyi Népfőiskolát.

Mindezt akkor, amikor háborútól tönkretett országunk romjait kellett eltakarítani, s a látszólag tetszetős jelszavak mögé bújva tulajdonképpen veszedelmes, megsemmisíteni akaró aknamunka indult népünk ellen. Mert ha egy népet el tudnak szakítani a gyökereitől, kiölik fiainak szívéből az öntudatot, és egyidejűleg még a hitétől is meg akarják fosztani, akkor azzal nagyobb pusztulásba tudják sodorni, mintha tizezreit fogságba hurcolják, vagy fegyverrel irtják. Ekkor vezetni népfőiskolát, népi kultúránk értékeinek megbecsülésére tanítani, nevelni a rád bízott fiatalokat, nemcsak nagy, de felettébb kockázatos dolognak számított. Nem is túrték ezt sokáig.

A kívülállóknak állásodtól való megfosztásodban joggal láthatták szépen indult pályád derékba törését, pedig ez csak őrállói hivatásodban való megpróbáltatásodat, megerősítéset szolgálta.

Fizikai munka, kántorság, bolti kiszolgálóként való alkalmazás mellett népeddel való együttélésed, néprajzos munkásságodra való felkészülésed jelentős időszaka volt ez, melyben még társadat is megtalálhattad őrállói hivatásodhoz. Könnyű akkor párt választani, mikor az ember körül minden szerencsésen alakul. Tekintélyes állás, jó pozíció áll mögötte. De az igazit megtalálni mégis akkor lehet, mikor mindezek kicsúsznak az ember lába alól. Talán ezért is tudtál olyan családot alapítani, mely a legnehezebb próbákat is ki tudta állni, ahol a nehézségek közben is erőforrást nyertél és családi életeddel is példát mutathattál, nevelhettél. Nem csoda, hogy három szép leányod is tovább vitte a maga életútjára a szülői hajlékot betöltő szeretetet, a kultúra igaz értékei iránti fogékonyságot, a szolgálni akarást, párosulva a felülről jövő hangra való figyellel.

Nehéz útvesztőkön azt is bizonyítottad, hogy aki a felülről jövő elhívó szóra tud figyelni, népének meg a tudományak akar szolgálni, annak munkáját lehet ugyan ideig-óráig gátolni, de eredményét nem lehet megsemmisíteni.

Nagy ajándéka életemnek, hogy őrállói munkádban évtizedeken át én is részt vehettem. Első találkozásunk, megismerkedésünk is úgy történhetett, hogy mind a ketten ugyanazért a célért indultunk útnak, s a Magyar Népi Művelődési Intézet összehozta az ország két különböző részéről induló utunkat. Még akkor nem tudtam, hogy Győrbe kerülök, s fizikailag is közel leszek munkásságod színhelyéhez, de rögtön megéreztem, hogy Benned is ugyanaz a lélek ég, mint bennem. S mikor 1947 őszén Győrbe kerültem, oly jó volt tudni, hogy nem ismeretlen helyre jövök, hanem már jó barát várja, hogy népünkért végzett munkánkban is gyakran találkozunk. Ott voltál Töltéstávan az első kisalföldi falusi hangversenyemen, hívtál népfőiskoládra zenetörténeti előadássorozatot tartani a falvakból toborzott tehetséges fiatalhoz, leányaidhoz. Népfőiskolád azzal is felejthetetlené vált számomra, hogy azon szerepelhettem először közösen menyasszonyommal, életem hű társával. Sok közös előadásunk közben gyakran jutottak eszembe Petőfi verssorai, azzal a különbséggel, hogy nem „titkon”, hanem igazán a legnagyobb nyilvánosság előtt kísérhettem „lépteid”. De úgy, ahogyan ugyancsak ő mondta: „Nem mint az árny az utazót, csak jó időben...” Mert aztán jötték ám a rossz idők. S ezekben a kegyetlen időkben neked jutott a nehezebb sors. De helytállásod erőt adott, hogy hivatásunk teljesítésében soha meg ne tántorodjunk. S milyen öröm, hogy a sötét felhők egyre távolodnak, tanítványaid viszik tovább a tőled kapott kincset, könyveidet sokan-sokan olvassák, örömmel hallgatják előadásaidat élőben, rádióban, televízióban, s ezen a szép ünnepen, köszöntésen most már az a hivatalos vezetés is itt van, amelyik hosszú éveken át olyan mereven elhatárolta magát tőled.

Szívből kívánom, hogy még sokáig világíthass népünknek, érezhessed folyton bővülő kis és nagy családod szeretetének melegét. Egyre többet kapjal a feléd irányuló tiszteletből és szeretetből olyan helyekről is, ahonnan azt hosszú éveken át nem érezhetted. Isten óvja, áldja további életedet!

Barsi Ernő

A nyolcvanéves id. Zakupszky László köszöntése

Idős Zakupszky László nyugalmazott mátraszentimrei általános iskolai igazgató a Bács megyei Mélykúton született 1911-ben. A bajai tanítóképzőben nyert tanítói oklevelet 1931-ben, s még ebben az évben szülőfaluja egyik tanyáján kezdte el a pedagógusi pályát. 1933-ban megpályázta a mátrai ötházutai (1938-tól Mátraszentimre) állami tanítói állást, amelyet el is nyert. Ettől kezdve él ezen a maga választotta őrhelyen. 1938-ban megbízták az iskola vezetésével, 1939-ben pedig az intézmény igazgatását bízták rá.

1947-ben falujában körzeti általános iskolát, s ezt szolgáló kollégiumot szervezett. Létrehozta a község napközijét is, amelyből később napközi otthonos óvodát alakított ki. 1950-ig körzeti iskolai felügyelői feladatokat is ellátott.

Az iskola épületében 1954-től téli, 1955-től pedig nyári üdülést szervezett. 1958-ban a Pedagógus Szakszervezet Központi Vezetőségének támogatásával az intézményhez szárny-épületet emeltetett, s a megnagyobbított épület most már tágabb keretek között szolgálhatta az üdültetési feladatokat. Az épületben a falu és az intézmény múltjának megismertetése érdekében múzeumot alakított ki. Kartársai faluhoz kötésének érdekében szolgálati lakásokat építtetett.

Iskolaszervező és -igazgatási munkájával párhuzamosan végezte faluja népművelését, elszigeteltségének felszámolását. 1947-ben művelődési otthonot és mozit szervezett. A következő évben pedig kijárta, hogy községe villanyt kapjon. Az 1950-es években sikerült elérnie egy korszerű művelődési otthon megépíttetését, amelynek igazgatását is ellátta. 1970-re megoldotta a faluban a víz bevezetését.

Vérbeli népművelőként az 1933–34-es tanévtől kezdve több sikeres analfabéta-tanfolyamot indított, 1945 után pedig megszervezte a dolgozók általános iskoláját. Az ötvenes években népi együttest, gyermek- és menyecskekórust alakított. Együttesei szerepeltek a rádióban és a televízióban is. A helyi szlovák és magyar népdalkincs feltárása és megismertetése érdekében kifejtett munkájára felfigyelt az 1954-től rendszeresen Galyatetőn üdülő Kodály Zoltán is, aki az ötvenes évek végén látogatásával is megtisztelte népi együttesét. Kodályon kívül járt falujában népdalgyűjtő úton Balla Péter, Borsai Ilona és Rajeczky Benjámin. Sőt, a magyar zenetudósok hírverése révén eljöttek ide amerikai zenetudósok is.

1971-ben több mint negyvenévi szolgálat után vonult nyugalomba, ez azonban nem jelentett számára nyugalmat, ami ma is idegen természetétől. Ekkor lett társadalmi tanácselnök. Ezenkívül dolgozott a Megyei Tanács Kereskedelmi és Idegenforgalmi Állandó Bizottságának titkáráként, a Mátra-Bükki Intézöbizottság elnökségi tagjaként. Hosszú évekig tagja volt a megyei tanácsnak is.

Rendkívül sok elfoglaltsága mellett mindig szakított időt az írásra is. Állandó témái voltak: a mátrai erdők egészségügyi hasznosítása, a természet és a környezet védelme, a turisztika. 1982-ben látott napvilágot Mátraszentimre és környéke című könyve, amely értékei révén csakhamar közkedvelt kézikönyve lett az idelátogató idegeneknek. Nem véletlen, hogy jelenleg dolgozik könyvének második kiadásán.

Dédelgetett szép terve A 108-as szoba lakója című könyvének megírása, melyben Kodály Zoltán galyatetői, mátrai látogatásainak szeretne emléket állítani. Ezenkívül, ha a sors kegyes lesz hozzá, életének 9. évtizedébe lépve szeretné megvalósítani a helyi tájházat, amihez kívánok neki a régi barátság okán jó erőt és egészséget, még hosszú, boldog alkotóéveket.

Szecsó Károly

In memoriam Orbán Balázs

Vándorkiállítás erdélyi festményekből

Az Erdély Művészetéért Alapítvány még 1990 nyarán pályázatot hirdetett, Szülőföldem, Erdély címmel, Erdélyben élő magyar képzőművészek számára. Pályázní különböző technikával készült grafikai alkotásokkal és akvarell, tempera képekkel lehetett.

Az alapítvány olyan alkotásokat várt, amelyek művészi eszközökkel mutatják be Erdély természeti szépségeit, hagyománykincsét, az ott élő emberek mindennapi életét és a magyar kultúra évezredes értékeit. Kíváncsálom volt, hogy a művek az Erdélyben élő népek barátságát és őszinte megértését segítik elő. A meghirdetett pályázatra 50 művész küldte el munkáját. Az ünnepélyes eredményhirdetésre 1990. december 28-án került sor a Pesti Vigadó kamaratermében. A galaesten Hajdú Demeter Dénes, a kuratórium elnöke mondott bevezető beszédet. Faragó Laura énekművész székely és csángó magyar népköltészeti műsorát mutatta be, Sella Zoltán pedig Dsida Jenő Psalmus Hungaricusát szavalta el. Az erdélyi fejedelmi udvarok zenéjét Dobozy Borbála csemlóművész idézte fel.

Az est második felében történt a díjkiosztás. Márton Árpád festőművész (Csíkszereda) I. díjat, Kosztándi B. Katalin festőművész (Kézdivásárhely) II. díjat, Portik Sándor grafikus (Gyergyó-

szentmiklós) III. díjat kapott. Torró Vilmos (Kovácszna) ex libris munkáiért kisgrafikai különdíjban részesült. A díjakat Csúrka István író, a kuratórium tagja nyújtotta át a nyerteseknek. A pályázatra beküldött művekből – melyek honismeretről, szülőföldszeretetről vallanak – az alapítvány kiállítást rendezett 1991. január 25-e és március 8-a között a Budavári Palotában. A megnyitót Tökés László nagyváradi református püspök tartotta, mintegy ezer fő jelenlétében.

Ezt követően a tárlatot vándorútra bocsátotta az alapítvány, első állomása Jászberény városa volt. Itt május 31-én mutatták be a képeket a Munkás és Ifjúsági Házban. Megnyitó beszédében Hajdú Demeter Dénes, a kuratórium elnöke arra emlékeztette az egybegyűlteket, hogy a politikai határok módosításai – így a trianoni diktátum következménye is – csak állampolgárságot változtathat meg, de az etnikai homotartozást nem, az új államhatalmak a lelkeket sem idomíthatják mássá. Az anyanyelv és az elsődlegesen anyanyelvből táplálkozó szellem, az egyén önkifejezése állandóbb, mint az országhatár. Felhívta a figyelmet Kós Károly 1921-ben megjelentetett *Kiáltó Szó* című röpiratára, annak időszerűségére. Az erdélyi magyarság nemzeti-kulturális autonómiája napjainkban is megvalósításra vár. A megnyitón a hazánkban is népszerű Illyés Kinga színművésznő, a marosvásárhelyi Színiakadémia tanára működött közre.

A kiállítás a nyár folyamán – a pápa látogatása idején – Hajdúdorogra, majd ezt követően Lengyelországba is eljutott. Az alapítvány kuratóriuma szívesen tesz eleget más hazai városok meghívásának is. Cím: Erdély Művészetéért Alapítvány, 1675 Budapest Pf. 133. D. E.

A szent öreg (Jorga Ferenc grafikái, Szászrégen)